
Назва закладу загальної середньої освіти

**Календарно-тематичне планування предмета
«ВСТУП ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ»
у 5 класі
на 2022/2023 навчальний рік**

учителя _____

Прізвище, ім'я, по батькові

Укладено згідно із модельною навчальною програмою «Вступ до історії України та громадянської освіти» (автори Бурлака О. В., Власова Н. С., Желіба О. В., Майорський В. В., Піскарьова І. О., Щупак І. Я.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). та підручника «Вступ до Історії України та громадянської освіти: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти /Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль: Астон, 2022. 240 с. іл.».

№ з/п урок у	Дата уроку	Зміст навчального предмета	Очікувані результати навчання	Види навчальної діяльності
Вступ				
1		<p>Чому і як потрібно вивчати історію в школі?</p> <p style="text-align: center;">Питання.</p> <p>1. Пізнаємо минуле разом із Кліо.</p> <p>2. Чому потрібно знати історію?</p> <p>3. Засоби пізнання історії.</p>	<p>Після уроку учні/учениці зможуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • що вивчає предмет історія в школі; • засоби пізнання історії. <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користуватися засобами, за допомогою яких вивчається історія в школі. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє значення вивчення історії для розвитку особистості як активного члена суспільства. 	<ul style="list-style-type: none"> • Підготувати (усно або письмово) розповідь на тему «Чому потрібно вивчати історію?». • Обговорити з учнями класу рубрики параграфа і з'ясувати, яка із них сподобалася найбільше. Чому?
Розділ 1.				
Науки, що вивчають минуле				
2.		<p>Таємнича наука — історія.</p> <p style="text-align: center;">Питання.</p> <p>1. Історія як наука про розвиток людства.</p>	<p>Після уроку учні/учениці зможуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • що досліджує наука «історія»; • хто такі «історики» й «історикині»; • вчених, які вивчали історію України; • поняття «родовід». 	<ul style="list-style-type: none"> • Підготувати колаж на тему: «Дослідники і дослідниці української історії». • Створити родинне дерево, або дослідити родовід видатних

		<p>2. Професія «історик» й «історикія».</p> <p>3. Історія людини й родини — частина історії України.</p>	<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає, що досліджує історія; • користується інтернет-ресурсами для створення родинного дерева. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює себе частинкою родини, народу, громадянства держави, людської спільноти в цілому; • виявляє повагу і любов до історії рідного села, міста — своєї Малої Батьківщини. 	<p>постатей (за вибором учителя/вчительки чи учня/учениці).</p>
3.	<p>Науки, які допомагають пізнавати історію.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Допоміжні (спеціальні історичні дисципліни).</p> <p>2. Що таке метод? Метод спостереження. Усна історія.</p> <p>3. Загальнонаукові методи..</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «допоміжні (спеціальні) історичні дисципліни», «археологія», «боністика», «геральдика», «вексилологія», «етнографія», «палеографія», «топоніміка», «сфрагістика», «хронологія»; «метод», «усна історія», «порівняльний метод». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає зміст допоміжних (спеціальних) історичних дисциплін; • пояснює сутність методів історичного дослідження. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює необхідність ознайомлення 	<ul style="list-style-type: none"> • Підготувати розповідь про одну з допоміжних (спеціальних) історичних дисциплін. • Взяти участь в проєкті усної історії (за вибором учителя/вчительки, чи учня/учениці), записавши історичне інтерв'ю. Представити результати своєї роботи в класі, на своїй сторінці в соціальній мережі, чи інтернет-сторінці школи. 	

			із науками, які допомагають пізнавати історію та методами дослідження історії.	
4.	<p>Історичні джерела.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Джерела для вивчення історії.</p> <p>2. Види історичних джерел.</p> <p>3. Критичний аналіз джерел історичної інформації.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття «історичне джерело», «критичний аналіз історичного джерела»; • види історичних джерел. <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розрізняє історичні джерела за видами (матеріальні/нематеріальні, первинні/вторинні, текстово-візуальні); • розуміє важливість використання інформативних можливостей різних видів історичних джерел для написання історії. <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлює, що повноцінне вивчення історії можливе за умови використання різних видів джерел.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Описати історичне джерело за вибором учня/учениці за алгоритмом: назва джерела, вид, автор, яку інформацію можна отримати з означеного джерела. 	
5.	<p>Археологія — неосяжні знання про осяжний світ.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Значення археології для дослідження минулого.</p> <p>2. Як працюють археологи.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття «артефакт», «археологічна культура», «археологічні розкопки», «культурний шар»; • вчених, які започаткували археологічні дослідження на теренах України. <p>Уміти:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Використовуючи інформацію з підручника та інтернет-ресурси, скласти міні-оповідання від уявного чи реального учасника експедиції, що проводить археологічні розкопки (за можливості у населеному пункті, де проживає учень/учениця). Застосувати 	

		<p>3. Культурний шар та археологічна культура.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • визначає різницю між археологічною пам'яткою, культурним шаром та археологічною культурою; • розповідає як працюють археологи. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє місце археології як важливої науки в пізнанні минулого людства. 	<p>алгоритм:</p> <p>а) як було виявлено об'єкт для археологічних розкопок;</p> <p>б) яким періодом датують археологічний об'єкт;</p> <p>в) які артефакти були знайдені під час польових досліджень;</p> <p>г) особисті враження від участі в археологічній експедиції.</p>
6.		<p>Археологічні скарби світу й України.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Минуле світу в археологічних пам'ятках.</p> <p>2. Археологічні скарби України.</p> <p>3. Трипільці — перші землероби на території України.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • час існування та характерні риси найвідоміших археологічних пам'яток світу та України; • стоянки первісних спільнот на території України; • поняття «трипільська культура», «протомісто» <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • називає приклади археологічних пам'яток; • визначає унікальність знахідок у Мізині та Межирічі. <p>Ставлення:</p> <p>розуміє необхідність збереження археологічних пам'яток як важливої складової матеріальної культури людства.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Робота в парах. Скласти діалог про життя трипільців із 6 запитань і відповідей на основі пункту 3 параграфа. Використати в діалозі такі слова: Вікентій Хвойка, протоміста, екобудинки, землеробство, кераміка, праматір.
7.		Писемні пам'ятки людства.	Після уроку учні/учениці можуть:	

		<p>Питання.</p> <p>1. На чому писали в давнину.</p> <p>2. Найвидатніші писемні пам'ятки людства.</p> <p>3. Писемні пам'ятки України.</p>	<p>знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • найвидатніші писемні пам'ятки світу й України; • поняття «пергамент», «писемні пам'ятки». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • називає приклади історичних пам'яток та інших прикладів присутності минулого в сьогоденні; • відшукує за допомогою інтернет-ресурсів найвидатніші писемні пам'ятки світу й України; • популяризує писемні пам'ятки в соціальних мережах, на інтернет-сайті школи. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє значимість писемних пам'яток для пізнання історичного минулого. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дослідити текст історичного джерела, розміщений у підручнику на сторінці 50, чи інший (за вибором учителя/вчительки), скориставшись пам'яткою «Як працювати з текстом історичного джерела».
8.		<p>Етнографія і фольклор — до витоків української самобутності.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Етнографічні дослідження.</p> <p>2. Що таке фольклор?</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть:</p> <p>знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття «вишиванка», «етнографічні дослідження», «фольклор»; • жанри фольклору. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає, що вивчає етнографія; • розповідає, хто проводить етнографічні 	<ul style="list-style-type: none"> • Укласти фотоколаж на тему: «Вишиванки мого краю».

		3. Фольклор як історичне джерело..	<p>дослідження і як вони відбуваються;</p> <ul style="list-style-type: none"> • встановлює причини виникнення фольклору; • виокремлює фольклор як історичне джерело в дослідженні минулого. <p>Ставлення</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює, що фольклор був і залишається джерелом інформації про звичаї, традиції, побутову культуру народу. 	
9.		<p>Сучасні історичні джерела: аудіо-, відео- і фотодокументи.</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фотографія і фотодокументи. 2. Відеодокументи. 3. Аудіодокументи. 	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття сучасних історичних джерел: «аудіодокументів», «відеодокументів», «фотодокументів». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає, яку інформацію можна дізнатися із візуальних джерел: аудіо-, відео-, фотодокументів. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє значення сучасних історичних джерел — аудіо, відео, фото — для історичного дослідження. 	<ul style="list-style-type: none"> • Використовуючи пам'ятку для роботи з історичними фотографіями (сторінка 61 підручника), описати фотографію, розміщену у підручнику або за вибором учителя/вчительки чи учня/учениці.
10.		Узагальнення за розділом «Науки,що вивчають минуле»	<ul style="list-style-type: none"> • Учні удосконалять свої вміння та навички щодо визначення змісту історії як науки та змісту спеціальних історичних 	

			дисциплін; називають типи історичних джерел, встановлюють їхні особливості.	
Розділ 2				
Історичний час і простір				
11.		Таємниці історичного часу. Питання. 1. Історичний час. 2. Лічба часу в народів світу. 3. Лічба часу на теренах України.	Після уроку учні/учениці можуть знати: • поняття: «історичний час», «календар», «хронологія». Уміння: • розрізняє системи літочислення, пояснює їх на прикладах. Ставлення: • усвідомлює важливість правильного визначення історичного часу для розуміння логіки історичних процесів.	• Об'єднатися в три групи. Створити розповідь про один із трьох календарів: місячний, сонячний і місячно-сонячний.
12.		Одиниці вимірювання історичного часу. Питання. 1. Одиниці вимірювання часу. 2. Одиниці вимірювання історичного часу. 3. Лічба часу в історії.	Після уроку учні/учениці можуть знати: • поняття: «доба», «ера», «місяць», «рік», «століття», «тисячоліття», «хронологічна послідовність»; • з якими природними явищами пов'язані одиниці вимірювання часу: доба, тиждень, місяць, рік. Уміння: • визначає рік, століття, тисячоліття	• Записати у зошит місяць, рік свого народження, і рік, в якому ви живете. Визначити, яке це століття і тисячоліття.

			<p>історичних подій;</p> <ul style="list-style-type: none"> • укладає хронологічну послідовність подій і явищ. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє сутність тяглості історичного процесу. 	
13.	<p>Способи упорядкування хронологічних даних: лінія часу, хронологічна таблиця, синхронізована таблиця.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Спосіб упорядкування хронологічних даних: лінія часу.</p> <p>2. Спосіб упорядкування хронологічних даних: хронологічна таблиця.</p> <p>3. Спосіб упорядкування хронологічних даних: синхронізована таблиця.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «лінія часу», «синхронізована таблиця», «хронологічна таблиця», «літочислення»; • з якими природними явищами пов'язані одиниці вимірювання часу: доба, тиждень, місяць, рік. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користується лінією часу для позначення окремих подій; • складає хронологічну та синхронізовану таблиці; • встановлює хронологічну послідовність подій за допомогою лінії часу. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє роль хронології у вивченні минулого. 	<ul style="list-style-type: none"> • Укласти хронологічну таблицю з подій, із якими ви вже ознайомилися на сторінках підручника: запровадження григоріанського календаря, поява юліанського календаря, відкриття трипільської культури Вікентієм Хвойкою; створення Нестором-літописцем «Повісті минулих літ», прем'єрні покази фільмів братів Люм'єр, що започаткували кінематограф. Вказати, у яких століттях відбулися названі події. 	
14.	<p>Історія приладів для вимірювання часу. Розвиток систем літочислення.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «система літочислення»; 	<ul style="list-style-type: none"> • Скласти лепбук про одну із систем літочислення, давши йому назву. 	

		<p>Літочислення в сучасному світі.</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія приладів для вимірювання часу. 2. Розвиток систем літочислення. 3. Літочислення у сучасному світі. 	<ul style="list-style-type: none"> • види годинників. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає час, користуючись годинником; • характеризує причини появи різних систем літочислення. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє чому відлік часу в різних країнах чи регіонах був неоднаковим. 	
15.		<p>Історія світу та України на лінії часу.</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Періодизація історії світу. 2. Історія світу на лінії часу. 3. Історія України на лінії часу. 	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «кам'яна доба»; «мідно-кам'яний вік», «бронзовий вік», «залізний вік», «історико-культурна епоха». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає основні періоди у розвитку людства; • позначає на лінії часу межі культурно-історичних епох, окремі події з історії світу та України. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає риси культурно-історичних епох; • розуміє історію України як невід'ємну частину світового історичного процесу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Використовуючи матеріал підручника та інтернет-ресурси, створити проєкт-порівняння історико-культурних епох за алгоритмом: назва культурно-історичної епохи, основні здобутки.

16.		<p>Вивчаємо минуле за історичною картою (мапою).</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історична карта. 2. Навчальні історичні карти. 3. Вчимося працювати з контурними картами. 	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «історична карта»; «історичний атлас», «легенда карти», «контурна карта». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • виокремлює основні елементи карти, сталі та змінні об'єкти карти та пояснює їхнє значення; • визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій; • позначає розміщення об'єктів на контурній карті. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє історичну карту як один із засобів пізнання історії світу і України. 	<ul style="list-style-type: none"> • Позначити на контурній карті свій населений пункт, історичний регіон, область. Створити легенду карти.
17.		<p>Розвиток уявлень людини про світ.</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Людина і світ. 2. Уявлення людини про світ в історико-культурних епохах. 3. Історичний простір на картах 	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «історичний простір». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • характеризує уявлення людини про світ в різних культурно-історичних епохах; • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст підручника, інтернет-ресурси); • прокладає уявні маршрути, визначає 	<ul style="list-style-type: none"> • Виконати завдання в рубриці «Галіявина творчості» на сторінці 104 підручника «Вступ до історії України та громадянської освіти».

		упродовж історії.	відстані. Ставлення: • розуміє історичну карту як один із засобів пізнання історії світу і України.	
18.		Українські землі на картах впродовж історії. Питання. 1. Україна на старовинних картах. 2. Українські землі на історичних картах. 3. Території розселення українців у світі.	Після уроку учні/учениці можуть знати: • поняття: «українська діаспора»; • умовні позначення на історичних картах; • старовинні карти, на яких зображено українські землі; • території розселення українців у світі. Уміння: • визначає за допомогою історичних карт основні періоди історії України; • прокладає умовні маршрути до країн, де нині проживає українська діаспора. Ставлення: • розуміє коли, чому і куди переселялися українці.	• Позначити на контурній карті території розселення українців у світі.
19.		Узагальнення за розділом: «Історичний час і простір».	Учні удосконалять вміння та навички працювати з лінією часу, історичною картою, укладати хронологічну послідовність.	

Історична наука й історична пам'ять

20.		<p>Як описували історичні події в давнину.</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Біля витоків історичного знання. 2. Сприйняття минулого у часи Середньовіччя і Гуманізму. 3. Зародження історичних уявлень в українських землях. 	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «аннали», «історичні знання», «міф», «хроніки», «літописи»; • види давніх джерел, в яких відображено минуле світу і України. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • характеризує уявлення про історичний процес у добу Античності, Середньовіччя і Гуманізму; • називає давні твори, в яких відображено минувшину українських земель. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює суспільну значущість збереження історичної спадщини для успішного розвитку України. 	<ul style="list-style-type: none"> • Створити лепбук на тему: «Біля витоків історичного знання».
21.		<p>Перетворення історії на науку.</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як відбувалося становлення науки історія. 2. Що досліджують історики в наш час? 	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • імена видатних вчених-істориків світу та України; • поняття: «антропологія»; «географія», «історична школа», «психологія», «соціологія». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає проблеми, над якими 	<p>Об'єднатися в групи. Укласти «Кодекс честі дослідника чи дослідниці минулого».</p>

		3. Що таке історична школа?	<p>працюють історики чи історикині в наш час;</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює, якими професійними якостями повинні володіти сучасні дослідники чи дослідниці минувшини. • за допомогою учителя/вчительки застосовує критерії визначення достовірності інформації та розпізнає прості прояви маніпулювання історичною інформацією на конкретних прикладах. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє навіщо потрібно досліджувати історію. 	
22.		<p>Історичні дослідження на теренах України.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Як відбувалися становлення та розвиток історичної науки на українських землях?</p> <p>2. Минуле у працях українських істориків.</p> <p>3. Чому створюють архіви і музеї?</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • імена видатних істориків/історикинь України; • поняття: «архів»; «енциклопедія», «музей», «психологія», «соціологія»; • в яких містах виникли перші на українських землях університети. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює як відбувалося становлення і розвиток історичної науки на українських землях; • розуміє функції архівів і музеїв, пояснює різницю між ними. <p>Ставлення:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснити віртуальну екскурсію до музею України чи світу (за вибором учня/учениці чи учителя/вчительки) і дати відповіді на питання, розміщені на с. 130 підручника «Вступ до історії України та громадянської освіти»..

			<ul style="list-style-type: none"> розуміє суспільну значимість неупереджених історичних досліджень. 	
23.	<p>Історична пам'ять. Чому потрібно пам'ятати?</p> <p>Питання.</p> <p>1. Що таке історична пам'ять?</p> <p>2. Яку роль відіграють «місця пам'яті»?</p> <p>3. Як формувати культуру пам'яті?</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> поняття: «пам'ять»; «історична пам'ять», «місця пам'яті», «культура пам'яті»; «місця пам'яті» свого населеного пункту. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> пояснює роль «місць пам'яті» в збереженні історичного минулого. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> розуміє, чому потрібно формувати історичну пам'ять. 	<ul style="list-style-type: none"> Створити презентаційну візитівку на тему: «Місця пам'яті» мого міста/села». 	
24.	<p>Історія України в пам'ятках і пам'ятниках.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Пам'ятки історії і культури нашої країни.</p> <p>2. Пам'ятники. Види пам'ятників.</p> <p>3. Пам'ятки історії рідного</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> поняття: «пам'ятки»; «пам'ятники»; види пам'ятників; пам'ятки історії свого населеного пункту, регіону. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> розрізняє за видами й характеризує за простим алгоритмом історичні пам'ятки і пам'ятники. 	<ul style="list-style-type: none"> Утворить фотоколаж на тему: «Пам'ятки України у всесвітній спадщині ЮНЕСКО». 	

		краю.	Ставлення: <ul style="list-style-type: none"> • пишається історичною спадщиною України та рідного краю; • турбується та доглядає за історичними пам'ятками і пам'ятниками в рідному краї. 	
25.		Узагальнення за розділом: «Історична наука й історична пам'ять».	Учні систематизують знання про розвиток історії як науки; удосконалять вміння та навички характеризувати та презентувати пам'ятки, пам'ятники.	
Розвиток людства упродовж історії				Розділ 4
26.		<p>Поява і розселення перших людей на Землі.</p> <p>Питання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорії походження людини на Землі. 2. Поява й розселення людини на Землі. 3. Перші люди на українських теренах. 	Після уроку учні/учениці можуть знати: <ul style="list-style-type: none"> • основні теорії походження людини; • поняття: «раса», «Homo sapiens (людина розумна)»; «кроманьйонець», «неандерталець»; • час появи людини на планеті Земля та на теренах України; • стоянки первісних людей на території України. Уміння: <ul style="list-style-type: none"> • визначає на історичній карті (мапі) місця розселення первісних людей на планеті Земля та їхні стоянки на землях України; • називає основні теорії походження 	<ul style="list-style-type: none"> • Підготувати міні-дослідження про одну із стоянок первісних людей на теренах України.

			людини. Ставлення: • висловлює аргументовані судження щодо теорій походження людини.	
27.	Періодизація історії людства від давнини до сучасності. Питання. 1. Періодизація історії людства. 2. Історія України в контексті світових подій. 3. Визначні історичні постаті.	Після уроку учні/учениці можуть знати: • періодизацію історії людства; • поняття: «періодизація історії». Уміння: • визначає зміст основних періодів в історії людства; • позначає на лінії часу хронологічні межі періодів історії землян; • наводить приклади подій, пов'язаних із життям людей в кожному з періодів. Ставлення: • розуміє, з якою метою вчені поділяють історію людства; • відчуває гордість за славетні сторінки історії України, видатних історичних діячів українського та інших народів, що проживають на теренах України.	• Використовуючи матеріал підручника та інтернет-ресурси скласти фотоколаж про важливі події, які вплинули на життя землян в певному періоді (за вибором чи учителя/вчительки чи учня-учениці). Назвати фотоколаж та пояснити свій вибір.	
28.	Людина і довкілля протягом історії. Питання.	Після уроку учні/учениці можуть знати: • поняття: «довкілля»;	• Написати міні-твір на тему: «Я бережу природу».	

		<p>1. Людина і довкілля протягом історії.</p> <p>2. Людина і довкілля: господарювання та проблема ресурсів.</p> <p>3. Людина як частина природи.</p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює вплив довкілля на заняття людей в різні історичні періоди; • наводить приклади переваг і недоліків прогресу. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює необхідність відповідального господарювання та споживання; • пропонує конкретні механізми і діє для збереження навколишнього середовища. 	
29.		<p>Людина в спільноті.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Людські спільноти: від первісних громад до держави.</p> <p>2. Україна — сучасна європейська держава.</p> <p>3. Особистість, сім'я, громада.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «спільнота», «індивід», «рід», «родова община», «сусідська община», «плем'я», «держава», «народовладдя», «сім'я», «шлюб»; • дату проголошення незалежної України; • державні символи України. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює, чому утворюються спільноти; • наводить приклади людських спільнот, які виникали впродовж розвитку людства; • розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними. <p>Ставлення:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • До телевізійної передачі «Новини» підготувати повідомлення про один день із життя вашої громади за алгоритмом: назва повідомлення, назва і географічне розташування громади, кількість жителів та їхнє заняття, що цікавого відбулося сьогодні в громаді.

			<ul style="list-style-type: none"> • розуміє, кого називають особистістю, прагне формувати активну життєву позицію; • усвідомлює себе частиною своєї малої батьківщини. 	
30.	<p>Народи, етноси, нації.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Людська спільнота — народ.</p> <p>2. Етноси, нації.</p> <p>3. Народи, які проживають на теренах України.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «народ», «етнос», «нація». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює, чому мова є однією з головних ознак народу; • називає ознаки нації; • наводить приклади корінних народів, які проживають на території України. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє, що націю можуть формувати різні етноси, які проживають на території країни; • усвідомлює необхідність толерантного ставлення до традицій і культури різних народів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Попрацювати в групах. <p>Підготувати слайд-показ про цікаві звичаї і традиції повсякденного життя народів світу.</p>	
31.	<p>Що таке суспільні відносини? Як вони розвивалися?</p> <p>Питання.</p> <p>1. Чому виникають суспільні</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «мораль», «закони», «табу», «суспільні відносини», «соціальна структура», «цінності»; • становище жінок і дітей у наш час. 	<ul style="list-style-type: none"> • Попрацювати в групах. <p>Створити розповідь на тему: «Мої життєві цінності».</p> <p>Обговорити її з однокласниками/однокласницями.</p>	

		<p>відносини. Табу.</p> <p>2. Мораль, цінності, закони.</p> <p>3. Становище, чоловіків, жінок, дітей на різних етапах історії.</p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює, чому виникають суспільні відносини; • аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє загальнолюдські цінності; • формує власні життєві цінності. 	
32.		<p>Права та обов'язки людини. Правові пам'ятки людства й України.</p> <p>Питання.</p> <p>1. Права і обов'язки людини.</p> <p>2. Правові пам'ятки людства.</p> <p>3. Правові пам'ятки України.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: «права людини», «обов'язок»; • документи, в яких закріплені права людини; • правові пам'ятки людства і України. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обґрунтовує важливість поваги прав людини всіма людьми та необхідності захищати права людини і громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поводить ся толерантно стосовно інших осіб; • налагоджує конструктивну взаємодію з іншими людьми; • визнає відповідальність за свою поведінку, якщо вона призводить до 	<ul style="list-style-type: none"> • Об'єднатися в групи. Створити фотоколаж «Кожна дитина має право», представити його у класі та опублікувати на своїй сторінці в соціальних мережах.

			порушення гідності інших людей чи до неможливості реалізації їхніх прав.	
33.		<p>Що таке світогляд?</p> <p>Питання.</p> <p>1. Світогляд, наукові знання та художня культура людства.</p> <p>2. Міфологія та релігія. Атеїзм.</p> <p>3. Освіта та передача досвіду від покоління до покоління впродовж історії.</p>	<p>Після уроку учні/учениці можуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> поняття: «атеїзм», «міфологія», «релігія», «світогляд», «художня культура». <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> обґрунтовує положення, що здобувати освіту — важливий обов'язок громадянина. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> розуміє зміст міфологічного, релігійного, атеїстичного світоглядів. 	<ul style="list-style-type: none"> Об'єднайтеся у групи і визначте, що вам подобається у школі, а що ви хотіли б змінити. Сформуйте загальні пропозиції від учнів/учениць класу і внесіть їх на обговорення органів учнівського самоврядування у вашій школі.
34.		Узагальнення за розділом «Розвиток людства упродовж історії».	Учні систематизують знання щодо поведінки особи в соціумі, прав і обов'язків дитини.	
35.		Узагальнення за матеріалом підручника «Вступ до історії України та громадянської освіти».	Виконуючи завдання уроку-узагальнення, учні повторюють матеріал підручника, розвивають предметні компетентності.	